
De Blauwe Reiger staat er weer !

De Blauwe reiger heeft in Vlaanderen kwade dagen achter de rug. In de zeventiger jaren is hij echter steeds nadrukkelijker op de voorgrond getreden. In die mate zelfs dat viskwekers en eigenaars van visvijvers met goudvisjes het met de reiger aan de stok kregen. Toch blijft een ontmoeting met deze grote vogel voor de meeste mensen een opwindende gebeurtenis. De onbewogen spieder langs de waterkant staat er dus weer. Volgende bijdrage vertelt u hoe het met de reigers in Vlaanderen gesteld is.

Sinds 1972 is de Blauwe reiger in België integraal beschermd

Aantallen op en neer

In de loop van deze eeuw heeft de Blauwe reigerstand in ons land sterke schommelingen ondergaan. Tellingen van nesten in kolonies (reigeries) hebben dit kunnen uitmaken. Ongeveer vanaf 1910 daalde het aantal bezette nesten tot in de dertiger jaren. Hierop volgde een stijging tot in 1945, toen een maximum van een 800-tal broedparen werd bereikt. Daarna ging het opnieuw bergaf tot in 1966 het dramatisch lage cijfer van 178 broedkoppels werd opgetekend. Eén en ander gaf aanleiding tot de gedeeltelijke (1967) en achteraf integrale bescherming (1972) van de soort in ons land. In 1967 en 1972 werd een langzame toename vastgesteld die in het ver-

der verloop van de zeventiger jaren een explosief karakter kreeg. Dit uitte zich in een groter aantal vestigingen, en later ook in de beduidende stijging van het gemiddeld aantal nesten per reigerie. Zo kwamen in 1981 en 1982 tot respectievelijk zo'n 1 400 en 1 600 broedparen over 36 kolonies; op één na alle in de 5 Vlaamse provincies gelocaliseerd.

Niet zo kieskeurig

In België zijn Blauwe reigerkolonies in zeer uiteenlopende biotopen terug te vinden, variërend van rijen bomen in de Polders tot dennen- en moerasbosjes. Enkele van de belangrijkste kolonies (Bachte-Maria-Lerne, Wilrijk, Berendrecht)

bevinden zich in uitgesproken parklandschappen. Dikwijls dient één tak meerdere nesten te torsen. Een boomkruin is minder geliefd, gewoonlijk vinden we er slechts enkele nesten. Echt uitzonderlijk zijn de Blauwe reigers die hun nesten tussen het riet bouwen. De Blauwe reiger is dus niet zo kieskeurig als het om de nestplaats gaat. Voldoende voedselrijke gebieden in de omgeving lijkt hij in veel grotere mate op prijs te stellen. De aard van de voedselplaats maakt evenmin een grote indruk op de reiger. Elk water, waarin vis en kikkers bij de vleet te bemachtigen zijn, komt in aanmerking. Daarenboven zijn er individuen die zich specialiseren in het buitmaken van mollen en muizen op akker en weilanden.

Vandaag telt ons land een kleine 40 broedkolonies van de Blauwe reiger

Waarom een toename?

Hoger werd reeds gesuggereerd dat de bestandstoename in ons land volgde op het invoeren van beschermende maatregelen. Toch schijnen nog andere factoren te hebben meegespeeld. Vooreerst zijn er de pesticiden. Onderzoek in Nederland en Engeland, wees uit dat de Blauwe reiger zeer sterk besmet was met allerhande bestrijdingsmiddelen. Het is niet zeer duidelijk in welke mate beperkingen in het gebruik van deze stoffen mede een stootje gaven tot de bestandstoename, te meer daar Blok meende dat de negatieve effecten van de pesticiden grotendeels onzichtbaar bleven door een bestandstoename als gevolg van het veelvuldig tot broeden komen van eerstejaars vogels. Dit laatste zou het gevolg kunnen zijn van de beschermingsmaatregelen, daar jonge en onervaren vogels voorheen meer kans liepen geschoten te worden. Daarenboven mag de opeenvolging van meerdere zachte winters tijdens het laatste decennium niet uit het oog verloren worden. Er werd nergens in Engeland of in Nederland, een verband gevonden tussen de wintersterfte en het strenge karakter van het winterweer.

Voorts is het moeilijk af te leiden in welke mate veranderingen in het aanbod van geschikte voedselbiotopen mede oorzaak kunnen zijn van de bestandstoename. Vele wateren, zijn als gevolg van lozingen arm geworden aan vis en kikkers, en dus ongeschikt voor reigers. Anderzijds trekt vooral het toenemend aantal visvijvers en tuinplasjes, meer Blauwe reigers aan. Tot dusver is nog niet duidelijk of de waargenomen concentraties rond viskwekerijen eerder een gevolg, dan wel de oorzaak zijn van het succes van de Blauwe reiger.

Koloniebroeder

De Blauwe reiger is een kolonievogel bij uitstek. Uitzonderlijk komt een paartje solitair tot nestelen. Sommige broedplaatsen kunnen tientallen jaren na elkaar bezet blijven. Enkele kolonies, die nu nog steeds floreren, ontstonden reeds in het begin van deze eeuw (Berendrecht: 1902; Koolkerke: voor 1907, Ooidonk: 1919). Nieuwe vestigingen ontstaan meestal uit één of twee paartjes die op enkele jaren tijd met tientallen andere broedparen worden aangevuld.

Over de voordelen van het broeden in kolonies is reeds heel wat gespeculeerd. Naar de uiteindelijke oorzaken tast men echter nog steeds in het duister. Mogelijk is hier veeleer een complex aan factoren met elk hun specifieke inbreng voor verantwoordelijk. Soms wordt op schaarste aan geschikte broedplaatsen gewezen, een punt dat voor de Blauwe reiger in ons land stellig van bijkomend belang is. Verder zou een kolonie de mogelijkheid bieden tot een gezamenlijke verdediging tegen indringers. De Blauwe reiger onderneemt bij verstoring echter geen enkele poging om het nest en zijn inhoud te verdedigen. Deze stelling zou dus enkel houdbaar zijn indien per individu de kans, dat het nest door een rover ontdekt wordt, vermindert naarmate de vogels meer geconcentreerd in kolonies broeden en dus meerdere dieren de kans lopen getroffen te worden. Anderzijds is er het gevaar dat bepaalde predatoren zich gaan specialiseren en bij herhaling naar de kolonie gaan terugkeren om hun kostje bijeen te garen.

Een vrij nieuwe theorie is dat door het broeden in kolonies de dieren succesvoller kunnen zijn in het ontdekken van geschikte voedsel terreinen. Zo zouden onsuccesvolle vogels naar de kolonie terugkeren, daar wachten, en vervolgens meer succesvolle dieren navliegen in nieuwe richtingen. In dit verband werd reeds verondersteld dat vogels, die zeer doelgericht in een bepaalde richting vertrekken, door anderen zouden gevolgd worden. Voor de Blauwe reiger rijzen hier echter wel problemen, daar deze vogels meestal een voedsel territorium verdedigen en het volgen van zulke dieren uiteraard niet noodzakelijk betere voedingskansen schept. Waarnemingen aan van merktekens voorziene dieren te Zonhoven wezen uit dat een dergelijke strategie nuttig kan zijn in het opsporen van geschikte voedselgronden in het begin van het broedseizoen en ook in het vertrouwd maken van jonge vogels met een mogelijk toekomstig broedgebied.

Plaats kolonie	Provincie	Aantal nesten	
		1981	1982
Bachte-Maria-Leerne	Oost-Vlaanderen	+ 150	189
Woumen-Merkem	West-Vlaanderen	± 150	189
Wilrijk	Antwerpen	139	161
Koolkerke-Brugge	West-Vlaanderen	90	159
Westkerke	West-Vlaanderen	142	134
Wachtebeke	Oost-Vlaanderen	± 70	± 100
Meetkerke	West-Vlaanderen	98	87
Berendrecht	Antwerpen	96	80
Steenkerke	West-Vlaanderen	90	69
Overmere	Oost-Vlaanderen	55	± 65

Reigernesten zitten veelal hoog in de boomkruinen

Suffers en bouwers, in een reigerie loopt alles dooreen

Op het nest

De datum van aankomst in de broedkolonie wordt sterk beïnvloed door het winterweer. Bij aanhoudende vorst komen de reigers veel later aan of zwerven nog een tijdje rond. De vroegste broedvogels pakken de beste nesten in en profiteren bij het voedselzoeken voor de jongen van het feit dat de watervegetatie nog weinig ontwikkeld is. De vissen die zich dan in hun paaiperiode bevinden, liggen dicht bij de kant en laten zich gemakkelijker verschalken. Anderzijds kunnen deze eerste vogels dan weer minder gebruik maken van mogelijke voordelen verbonden aan het broeden in kolonies. Ook het risico van legselverlies is groter. Een gevolg van de spreiding in aankomst is dat op elk moment van het broedseizoen, in de reigerie nesten te vinden zijn, waar ofwel gebalst, gebroed of hongerige jongen gevoerd worden. Daarbij beginnen éénjarige vogels doorgaans later met broeden.

De mannetjes komen als eerste in de kolonie aan en kiezen een geschikte nestplaats uit. In het begin van het seizoen is dit een oud nest, later een geschikte post om een nieuw takken-nest te bouwen. Met imponerende

baltsrituelen trachten de mannetjes een wijfje voor zich te winnen, waarna ze samen de laatste hand leggen aan het nest. Hierbij komt het geregeld tot paring. Min of meer lange tijd hierna volgt de eileg. Gewoonlijk telt zo'n legsel vier of vijf eieren. Bij jongere broedvogels komt het doorgaans slechts tot drie eieren. Er zijn aanwijzingen dat de gemiddelde legselgrootte niet sterk verschilt tussen de verschillende kolonies. Het broeden vat aan vanaf de eerste eileg. Alles bij elkaar neemt het ongeveer 25 tot 28 dagen in beslag. Beide oudervogels lossen elkaar af. De frequentie van deze aflosbeurten verschilt sterk naarge-

lang de individuen, maar ook voor de kolonies in hun geheel beschouwd. Ongetwijfeld is deze tijdspanne verbonden met de intensiteit, waarmee de dieren hun milieu verkennen en het voedselaanbod in de naaste omgeving. Daar de bebroeding van de eieren op ongelijke tijdstippen aanvangt, zijn de jongen in een nest van verschillende grootte. Dit heeft zijn voordelen voor wat betreft de mate, waarin de oudervogels hen van voedsel kunnen voorzien. Succesvolle ouders of vogels in 'goede jaren' of 'goede gebieden' zullen dus heel hun kroost kunnen grootbrengen, maar in minder gunstige omstandigheden zullen jongen sterven. Veelal zijn dit de kleinste die niet opgewassen zijn tegen grotere nestgenoten. Niet-tegenstaande het aantal jongen dat in de verschillende kolonies per nest uitkomt vergelijkbaar is, is de sterfte en het uiteindelijke broedsucces wel zeer verschillend. In Berendrecht bijvoorbeeld slagen de meeste broedkoppels erin hoogstens één of twee jongen groot te brengen, maar in een kolonie te Zonhoven vliegen gemakkelijk vier, soms zelfs vijf of zes jongen per nest uit. In het eerste geval zijn als gevolg van de uitbreidingswerken aan de haven van

Oudervogels braken het voedsel in de bek van hun hongerige jongen

Dit reigerijtje overleefde de val uit het hooggelegen nest niet. Een windstoot doofde zijn hulpeloze leden...

Reigerkolonies in West-Vlaanderen door storm geteisterd

Hemelvaartdag 1983 - 12 mei - zal in de annalen van de meteorologie geboekstaafd blijven als een uitzonderlijke dag. In ons land werd de gehele kuststreek geteisterd door een zware storm. Dit ging gepaard met allerlei schade en veel menselijke ellende.

Ook de Blauwe reigerkolonies in West-Vlaanderen kregen het hard te verduren. Jongen werden uit het nest gewaaid, hele nesten kwamen op de grond terecht en zelfs gezonde bomen met verschillende nesten werden tegen de grond gesmaakt. De vernieling was groot. Ongeveer de helft tot twee derden van de op de grond terechtgekomen jonge reigers waren dood of zwaar gekwetst. Toch werden hier en daar nog ongedeerde vogels aangetroffen. Hun leeftijd schommelde bij de meeste tussen 14 dagen en een maand.

Te Meetkerke werden door het vogelasiel Ruiselede 16 jongen opgehaald waarvan er uiteindelijk 12 op de Blankaart konden worden in vrijheid gesteld op 11 juni. In de kolonies Ten Berge te Brugge werden 10 dode en 6 nog levende jonge reigers aangetroffen. In het Zwijn te Knokke waren 5 jongen uitgewaaid, net zoals te Jabbeke. Te Westkerke werden 25 nog levende jongen verzameld en opgekweekt in het Zwijn (medegedeeld door G. Burggraeve en J. Van Gompel).

Op de Blankaart te Woumen, in de eendekooi te Merkem en aan de Presende te Veurne werden door J. Boonefaes en F. Six tientallen reigers bijeengegaaard. 4 exemplaren werden door J. Jacques grootgebracht. De

Antwerpen vele voedselterreinen rond de kolonie voor de reiger verloren gegaan, terwijl de kolonie te Zonhoven door een rijk gedekte tafel omgeven is. Bijgevolg zijn de voederbeurten in deze laatste kolonie regelmatig en wordt per keer ook meer voedsel aangebracht; zelfs de jongste kuikens komen dan voldoende aan hun trekken. Het duurt ongeveer acht tot negen weken eer de jongen de kolonie verlaten. Veelal worden ze dan reeds enige tijd niet meer door de ouders gevoederd. Ze vertoeven nog enkele dagen in de nabije omgeving van de kolonie en keren 's nachts naar de nesten terug, maar al gauw vertrekken ze definitief de wijde wereld in. Er wacht hen een moeilijke tijd want die eerste maanden moeten ze veel gevaren voor het eerst leren overwinnen.

Trekken en overwinteren

De Blauwe reigers uit ons land zijn zwerv- en trekvogels. Na het broeden verspreiden de volwassen vogels zich in alle windrichtingen, zonder in de echte zin van het woord 'weg te trekken'. De jongen daarentegen maken

wel een soort tussentrek. Uit waarnemingen aan met vlaggetjes gemerkte dieren in ons land kon afgeleid worden dat ze na het voorgoed verlaten van de kolonie slechts luttele dagen in de naaste omgeving vertoeven en dan in alle richtingen uitzwerven, tot ze op een plaats belanden, waar ze langere tijd blijven pleisteren. Deze tussentrek gaat in augustus geleidelijk over in de feitelijke najaarstrek, overwegend zuidwest gericht. Van onze vogels blijft een deel in ons land overwinteren, maar anderen trekken naar Frankrijk, Spanje, Portugal en zelfs Marokko of Senegal. Anderzijds wordt de populatie hier te lande vooral aangevuld met vogels uit Skandinavië, Denemarken en Nederland.

Er zijn aanwijzingen dat het globale winterbestand in ons land in de loop van het seizoen afneemt, mogelijk vooral als gevolg van de verhoogde sterfte in dit seizoen. Vooral in januari en februari kunnen vele vogels sneuvelen als gevolg van barre weersomstandigheden. Bij strenge vorst vertonen reigers de neiging zich te concentreren op geschikte voedselplaatsen, waar de

aantallen dan flink kunnen toenemen. Vooral nabij viskwekerijen, waar open water zelfs bij strenge vorst verzekerd is, kunnen dan grote groepen reigers aanwezig zijn die een ernstige schadepost vormen. Het meest getroffen gebied in ons land is ongetwijfeld de omgeving van Zolder en Zonhoven, waar soms meer dan 150 vogels nabij één kwekerij overwinteren. De dieren rusten hier overdag op veilige plaatsen en komen in het holst van de nacht op de kwekerij toe om hun dagelijkse portie vis te bemachtigen.

In het voorjaar keren veel vogels naar de broedplaatsen terug. Sommige onderzoekers menen dat 30% der vogels naar hun geboortekolonie wekeren. Er zijn aanwijzingen dat de plaatsen, waar de dieren na het uitzwerven terecht komen, in het daarop volgende broedseizoen een belangrijke aantrekkingskracht op de jonge vogels uitoefenen.

De Blauwe reiger: een voor de mens schadelijke vogel?

Reigers rekent men gemakkelijk tot de viseters. In feite is hun dieet veel uitgebreider en samengesteld uit

rest werd opgekweekt op de Blankaart. B. en F. Verhaeghe-De Roo stelden in de beginperiode de nodige ruimte ter beschikking en verzorgden jonge dieren. Uiteindelijk bereikten er 38 de vliegvlugge leeftijd.

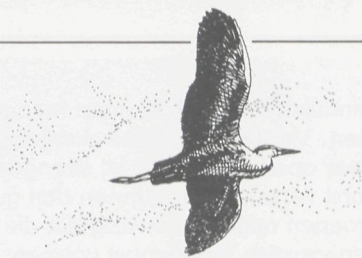
Ondanks de trage voortplantingssnelheid bij de Blauwe reiger (gemiddeld 2 uitvliegende jongen per paar en per jaar), is deze soort toch in staat om haar aantallen in stand te houden en zelfs in aantal toe te nemen. De hoge leeftijd die reigers kunnen bereiken compenseert ruimschoots het lage reproductiecijfer. Meistormen, hoe zeldzaam ook (om de twintig jaar, zeggen de weerkundigen), zijn een natuurlijke risicofactor in het reigerleven. Om reigerpopulaties in stand te houden is het dus helemaal niet nodig uit het nest gevallen reigers te verzorgen.

De bezorgdheid echter voor het lot van het individuele hulpeloze dier dat zonder menselijke bijstand een zekere dood tegemoet gaat, is op zichzelf reeds waardevol. Dit voorval bracht daarbij heel wat mensen in nauw contact met een levend natuurelement en kon velen voor een verantwoord natuurbewoud motiveren.

Paul Houwen

Op viskwekerijen is het soms erg makkelijk je kostje te garen..

zowel zoogdieren (ratten, mollen, muizen), als vogels (jonge Wilde eenden en Waterhoenen), reptielen, amfibieën, vissen en ongewervelden. De kwaliteit van het menu verschilt van plaats tot plaats. Daarenboven zijn er ook seizoengebonden variaties. Wel staat vast dat vis veruit de voorkeur geniet boven de andere prooi-soorten; wat niet belet dat in visarme streken reigers geheel kunnen overschakelen op een vooral uit zoogdieren samengesteld dieet. Hierdoor worden ze door sommige auteurs alle nuttige vogels bestempeld.

Alle levende wezens zijn dusdanig ingesteld dat ze graag met een minimum aan inspanning een maximum aan energie willen opdoen. Dit maakt het logisch dat gemakkelijk bereikbare prooien verkozen worden boven moeilijk te verschalken dieren. Duitse onderzoekers toonden aan dat Blauwe reigers, wanneer ze de keuze hebben tussen levende en versdode vissen, deze laatste verkiezen. Ook is reeds meermaals gesuggereerd dat ze in de natuur vooral zieke of gekwetste vis zouden vangen, waardoor ze een gunstig effect op de vispopulatie zouden uitoefenen.

Blauwe reigers kunnen zeer plaatsgetrouw zijn van zodra ze een geschikt foerageergebied ontdekt hebben. Wanneer een vogel aldus toevallig bij een klein vijvertje belandt, waar hij gemakkelijk wat vissen kan vangen, zal hij geneigd zijn hier weer te keren, en dit zolang de voorraad strekt! Vele mensen hebben hun tuin met een vijvertje bedacht, waarin ze bij voorkeur goudvissen plaatsen. Jammer genoeg zeer opvallende vissen, die reeds vanop grote hoogte door toevallig overvliegende reigers kunnen opgemerkt worden. Zelfs vijvertjes tussen de huizen blijven niet meer gespaard. De tuinkabouters met vis-snoer krijgt dan ook meer dan hem lief is een statige reiger als concurrent. Aan die mensen, die de reigers liever niet tot de fauna van hun visvijvertje rekenen, wordt aangeraden hun meestal zeer kleine plasjes tegen reigers af te schermen. Hiertoe zijn goedkope en onopvallende mogelijkheden voorhanden. Voorts staan foeragerende Blauwe reigers algemeen bekend als solitaire vogels. Dikwijls verdedigen deze een territorium en verdragen weinig soortgenoten in hun onmiddellijke omgeving. Grote concentraties van voedselzoekende reigers komen enkel voor op die plaatsen waar massa's prooien snel te vangen zijn. Vaak zijn dit ondiepe aflopende visvijvers of niet afgeschermdde viskwekerijen. Juist hier rijzen niet onbelangrijke problemen. Omwille

van de grote oppervlakte is afscherming niet steeds een voor de hand liggende oplossing. Nieuw onderzoek zal moeten uitmaken of er degelijke oplossingen voor dit probleem te vinden zijn. □

Janine van Vessem en Dirk Draulans
Laboratorium voor Ecologie en Faunabeheer,
Zoölogisch instituut,
Naamsestraat 59, 3000 Leuven

Met dank aan de firma Travhydro voor het bouwen van een 20 m hoge toren met schuilhokje. Aan al de anderen die zich hebben ingezet, hartelijk dank!

Enige literatuur

- BLOK, A.A. 1973. De Blauwe reiger in Nederland... Wel of Wee? II Pesticiden bedreigen de Blauwe reigers. Het Vogeljaar 21: 361-367.
VAN VESSEM, J. 1981. Ekologische aspecten van reigerafweer op viskwekerijen. Mens en Vogel 19: 180-191.
VAN VESSEM, J. en D. DRAULANS. 1983. De status van de Blauwe reiger als broedvogel in België in 1982. Mens en Vogel 21: 95-98.
VEEN, J. 1980. Waarom broeden vogels in kolonies? Limosa 53: 37-48.
VERHEYEN, R.F. 1966. Het voorkomen van de Blauwe reiger in België. De Giervalk 56: 374-401.

Onderzoek broedende en overwinterende Blauwe reigers in België

Ook dit jaar herhalen we onze oproep tot medewerking in verband met het aantal broedende Blauwe reigers in België. Het is immers interessant om het broedbestand van de Blauwe reiger in België gedurende meerdere jaren te volgen, om aldus een verdere stijging, daling of status quo te constateren. Daarom vragen we iedereen die nog broedgevallen en kolonies kent, maar vooral de gegevens van het broedseizoen 1983, aan ons door te sturen. Deze gegevens zijn welkom op het adres van de auteurs. Daar we recentelijk gestart zijn met het verzamelen van gegevens in verband met de winterpopulatie, kunnen ook (oude als nieuwe) winterwaarnemingen van aantallen reigers aan hetzelfde adres worden toegestuurd.

Janine van Vessem

Blauwe reigers met kleurmerken

In het kader van ons onderzoek naar de ecologische relaties tussen reigerkolonies en hun omgeving, werden tijdens de broedseizoenen 1981 en 1982 Blauwe reigers gemerkt met kleurmerken in verschillende kolonies in België. Ook in het broedseizoen 1983 hebben we

deze merkexperimenten weer verder gezet. De vogels werden voorzien van een officiële metaalring van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel, waaraan een gekleurd plastic vlaggetje werd bevestigd. Dit vlaggetje hangt verticaal en is voorzien van een code, bestaande uit 2 cijfers, 1 cijfer en 1 letter of 3 cijfers, onder elkaar geschreven. De vlaggetjes bestaan in verschillende kleuren (oranje, geel, groen, blauw, paars en wit). Tevens werden er in verschillende kolonies reigers gemerkt met kleurmerken (rood, blauw, geel, groen, wit en combinaties).

De bedoeling van dit merken is na te gaan hoe de vogels zich na de broedtijd verspreiden en of er een getrouwheid bestaat aan de kolonie en aan de gebruikte voedselgronden. We vragen aan al diegenen die in het veld een dergelijk gemerkte reiger waarnemen nauwkeurig te noteren waar deze vogel zich bevond (datum, plaats, provincie, biotoop) en waarmee hij gemerkt was (kleur van de vlag, code of de vlag en/of kleur van de ring) en, eventueel, het gedrag van de vogel en of hij alleen was of zich in groep bevond.

Deze gegevens worden met dank verwacht op onderstaand adres. Elke inzender ontvangt een kort rapportje betreffende de herkomst van de door hem/haar waargenomen vogel.

Janine van Vessem